

VI. KRONIKA

JUBILEUSZ PROFESORA ARTURA KOROBOWICZA

W dniu 15 października 2008 r. w salach Lubelskiego Towarzystwa Naukowego odbyła się uroczystość wręczenia Profesorowi Arturowi Korobowiczowi książki jubileuszowej *W kręgu historii i współczesności polskiego prawa*, przygotowanej z okazji siedemdziesięciolecia Jego urodzin. Miejsce spotkania pozostaje silnie związane z osobą Dostojnego Jubilata, wieloletniego, aktywnego działacza Lubelskiego Towarzystwa Naukowego, gdzie przewodniczył w latach 1990-2000 Wydziałowi I Nauk Humanistycznych, od 2000 r. piastował funkcję wiceprezesa, a w 2008 r. został wybrany na jego prezesa.

Na uroczystość przybyło liczne grono gości: władze Uniwersytetu Marie Curie-Skłodowskiej na czele z Jego Magnificencją Rektorem profesorem Andrzejem Dąbrowskim, Prorektorem UMCS, Dziekan Wydziału Prawa i Administracji profesor Antoni Pieniążek, członkowie Rady Wydziału Prawa i Administracji, współpracownicy, przyjaciele i uczniowie Jubilata, przedstawiciele świata nauki i środowisk historycznoprawnych z Krakowa, Warszawy, Katowic, Gdańska, Rzeszowa, Lublina oraz członkowie Jego rodziny. Podczas uroczystości przemówienia, pełne wyrazów szacunku i uznania dla Dostojnego Jubilata i jego dokonań, wygłosili: rektor UMCS profesor Andrzej Dąbrowski, dziekan Wydziału Prawa i Administracji profesor Antoni Pieniążek oraz obecny kierownik Katedry Historii Państwa i Prawa profesor Wojciech Witkowski, który przedstawił *curriculum vitae* Jubilata, dokonując wszechstronnej charakterystyki Jego sylwetki jako uczonego i nauczyciela akademickiego. Podkreślił on nie tylko dorobek naukowy Profesora, jego prekursorskie badania nad sądownictwem w Królestwie Polskim, ale także Jego działalność na rzecz Uniwersytetu, na którym w latach 1978-1981 pełnił funkcję prodziekana Wydziału Prawa i Administracji, w okresie 1982-1987 i ponownie od 1998 r. pozostawał na stanowisku dyrektora Instytutu Historii i Teorii Państwa i Prawa, a w latach 1987-1996 był członkiem Senatu UMCS oraz przewodniczącym i członkiem licznych komisji senackich. Jubilat dał się także poznać jako wybitny nauczyciel akademicki, którego wykłady i seminaria cieszą się wciąż niesłabnącym zainteresowaniem dzięki ogromnej wiedzy i erudycji Profesora. Badania naukowe prowadzone przez Jubilata, oparte, jak podkreślił profesor Wojciech Witkowski, na niezwykle szerokiej i solidnej podstawie źródłowej oraz charakteryzujące się ukazywaniem przedmiotu badań na tle realiów społeczno-politycznych kraju, połączone z należytą dbałością o rozwój młodej kadry naukowej, zdecydowanie umocniły pozycję kierowanej przez Niego Katedry jako ośrodka naukowego specjalizującego się w problematyce historii państwa i prawa polskiego XIX i XX w.

Kulminacyjną częścią uroczystości było wręczenie Jubilatowi książki jubileuszowej *W kręgu historii i współczesności polskiego prawa* pod redakcją Wojciecha Witkowskiego. Zawiera ona pełną bibliografię prac Profesora, Jego biografię i charakterystykę naukową. Znalazło się w niej 45 artykułów z zakresu historii ustroju i prawa, idei politycznych, prawnych i administracyjnych, a także prawa współczesnego. Rozprawy te przygotowali współpracownicy, uczniowie i przyjaciele Jubilata z Lublina i z wielu polskich ośrodków uniwersyteckich.

Wzruszony Jubilat serdecznie podziękował za zorganizowanie uroczystości, wszystkim jej uczestnikom – za przybycie, a także autorom rozpraw, które zostały zamieszczone w dedykowanej mu księdze. Podziękował też Małżonce, bez wsparcia której Jego osiągnięcia nie byłyby możliwe, oraz swym Dzieciom.

Uroczystość zakończyła się spotkaniem towarzyskim w Sali Kominkowej Lubelskiego Towarzystwa Naukowego.

ANNA FERMUS-BOBOWIEC (Lublin)

JUBILEUSZ PROFESORA JANUSZA SONDLA

Dnia 27 listopada 2008 roku odbył się jubileusz Profesora Janusza Sondla w 50-lecie Jego pracy naukowej i 70-lecie urodzin. Na uroczystość do Collegium Maius przybyli liczni goście, duchowni i świeccy, aby złożyć Jubilatowi gratulacje, podziękowania i życzenia. Spośród duchownych katolickich wymienić należy w szczególności, zaprzyjaźnionych z Profesorem, ks. kardynała Franciszka Macharskiego; ks. biskupa Tadeusza Pieronka; ks. prof. Jana Dyducha (rektora Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie); ks. infułata archidiecezji krakowskiej Bronisława Fidelusa, archiprezbitera Bazyliki Mariackiej w Krakowie; ks. Jana Bielańskiego, infułata parafii archikatedralnej na Wawelu św. Stanisława BM i Św. Wacława; ks. infułata Jerzego Bryłę, obecnie duszpasterza krakowskich artystów, głuchoniemych, pracowników Miejskiego Przedsiębiorstwa Wodociągów i Kanalizacji w Krakowie, kapelana Bractwa Kurkowego, do 2005 r. proboszcza parafii Najświętszego Salwatora w Krakowie, z którą związany był i wciąż jest Jubilat; ks. infułata prof. Adama Kubisia (rektora Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie w latach 1992-1998); ks. infułata Władysława Gasidło, proboszcza Parafii Św. Anny w Krakowie (czyli Kolegiaty Akademickiej) i kustosa Grobu świętego Jana z Kęt. Obecni byli rektorzy i dziekani wyższych uczelni z całej Polski: prof. dr hab. Andrzej Klimek (rektor Akademii Wychowania Fizycznego w Krakowie); prof. dr hab. Jerzy Malec (rektor Krakowskiej Szkoły Wyższej im. A. Frycza Modrzewskiego w Krakowie); prof. dr hab. inż. Antoni Tajduś (rektor Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie); prof. dr hab. Andrzej Mania (prorektor Uniwersytetu Jagiellońskiego); prof. dr dr h.c. Adam Bielański, prorektor Uniwersytetu Jagiellońskiego w trudnych latach 1966-1968, honorowy Profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego; ks. prof. dr hab. Antoni Dębiński (dziekan Wydziału Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego); prof. dr hab. Bronisław Sitek (dziekan Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie); prof. dr hab. Wiesław Kozub-Ciembroniewicz (były dziekan Wydziału Studiów Międzynarodowych i Politycznych Uniwersytetu Jagiellońskiego); prof. dr hab. Bogdan Szlachta (obecny dziekan Wydziału Studiów Międzynarodowych i Politycznych Uniwersytetu Jagiellońskiego); prof. dr hab. Janina Błachut (prodziekan Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego); dr hab., prof. UJ, Dorota Malec (prodziekan Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego). Swą obecnością uświetnili uroczystość podsekretarz Stanu Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP, dr Andrzej Kremer, jeden z uczniów Jubilata, prof. dr hab. Andrzej Mączyński (wiceprezes Trybunału Konstytucyjnego do 2006 r.), a także prof. dr hab. Andrzej Zoll (do 2006 r. Rzecznik Praw Obywatelskich). Licznie przybyli też pracownicy wyższych uczelni z całej Polski, a także studenci Wyższej Szkoły Turystyki i Ekologii w Suchej Beskidzkiej, z którą związany jest Jubilat.

Uroczystości przewodniczyła dziekan Wydziału Prawa i Administracji UJ, prof. Krystyna Chojnicka. Po powitaniu gości odczytane zostały gratulacje, które nadesłali przyjaciele i współpracownicy Jubilata, zarówno z zagranicy jak i z kraju, którzy nie mogli przybyć w tym dniu do Krakowa, m.in. prof. dr Hans Ankum (Amsterdam), prof. dr Sandro Schipani (Rzym), prof. dr Andreas Wacke (Kolonja); prof. dr hab. Wojciech Dajczak (Poznań), prof. dr hab. Marek Kuryłowicz (UMCS Lublin), prof. dr hab. Adam Lityński (Katowice), prof. dr hab. Henryk Olszewski (Poznań), prof. dr hab. Władysław Rozwadowski (Szczecin, Gdańsk), prof. dr hab. Zygfryd Rymaszewski (Łódź), prof. dr hab. Jerzy Walachowicz (Poznań), prof. dr hab. Witold Wołodkiewicz (Warszawa), Nie zabrakło listu gratulacyjnego od Komitetu Redakcyjnego „Czasopisma Prawno-Historycznego”. Profesor Jacek Majchrowski, prezydent Krakowa, przesłał Jubilatowi replikę berełka burmistrzów krakowskich wykonaną z okazji 750-lecia lokacji miasta Krakowa na prawie magdeburskim.

Następnie ks. dr hab. profesor UJ Franciszek Longchamp de Bérier, kierownik Zakładu Prawa Rzymskiego Uniwersytetu Jagiellońskiego, przedstawił krótko najważniejsze fakty z życia Jubilata.

Laudację na cześć Profesora Janusza Sondla wygłosiła profesor Dorota Malec, prodiakan Wydziału Prawa i Administracji UJ. Prof. Malec w pięknych i ciepłych słowach przybliżyła życie i drogę naukową Jubilata w murach Almae Matris, a także przedstawiła Jego osiągnięcia naukowe, poczynając od książek i prac powstałych w związku ze zdobywaniem kolejnych stopni naukowych, poprzez prace na temat recepcji prawa rzymskiego w Polsce, *Słownik łacińsko-polski* – dzieło, za które Profesor otrzymał szereg nagród, w tym Nagrodę Fundacji na rzecz rozwoju Nauki Polskiej (zw. „Polskim Noblem”) oraz nagrodę Rektora Uniwersytetu Jagiellońskiego „Laur Jagielloński”; czy wreszcie niedawno opublikowane obszernie studium ujmujące dzieje uniwersytetu przez pryzmat jego relacji i związków z Kościołem katolickim. Prof. Malec podkreślała w szczególności profil naukowy Jubilata, zwracając przy tym uwagę na Jego rzetelność naukową i Jego wielkie serce, otwarty umysł i stałą życzliwość dla ludzi.

„Słowo o Księżce Jubileuszowej” wygłosił prof. dr hab. Wacław Uruszczak, jeden z redaktorów (wraz z P. Świącicką i A. Kremerem) tego obszernego, bo liczącego ponad 770 stron tomu, wydanego przez Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prof. Uruszczak przedstawił zawartość książki – zbioru studiów, owocu ponadpółtorarocznej pracy redaktorów naukowych oraz redaktorów wydawniczych. Zawiera ona prace 57 autorów z Polski i świata, reprezentujących różne dziedziny: prawo rzymskie, historia prawa, prawo w turystyce, czy też językoznawstwo. Sam tytuł, *Leges Sapere*, nie został wybrany przypadkowo. Nawiązując do słów wielkiego poety Antyku, Horacego, który zawołał *Sapere auso!* (*Epist.* 1.2.40), ma on przypominać, że prawdziwa mądrość prawnicza to nie tylko znajomość przepisów, ale rozumienie ducha praw, wraz z jego swoistymi „ideami regulatywnymi”, jak sprawiedliwość, słuszność – wartościami tak przeciwie bliskimi starożytnym. Oprawiony w skórę egzemplarz książki, stanowiący substancjalny hołd złożony Profesorowi Januszowi Sondlowi przez Jego przyjaciół, współpracowników i uczniów, został wręczony Jubilatowi przy aplauzie obecnych gości i ku zadowoleniu Jubilata.

Następnie wystąpił sam Jubilat. Mówił pięknie, przywołując wspomnienia z dzieciństwa, młodości, lat studiów i sprawowania funkcji prorektora (lata 1990-1993) Uniwersytetu i niezapomnianego szefa Katedry Prawa Rzymskiego UJ (do 2007 r.). Przemówienie Profesora zostało przyjęte owacyjnie.

Dalsza część Jubileuszu miała miejsce w Stuba Communis. Przemówienia wygłosili profesor Stanisław Waltoś, kustosz Muzeum Collegium Maius, mgr Paulina Świącicka w imieniu uczniów; dr Andrzej Kremer w imieniu Ministra Spraw Zagranicznych i ks. prof. dr hab. Antoni Dębiński.

Goście mieli także okazję obejrzeć publikacje Jubilata, otrzymane przez Niego liczne nagrody i wyróżnienia, a także drogie Jego sercu pamiątki i zdjęcia, które – dzięki uprzejmości

dyrekcji Muzeum Collegium Maius – wyeksponowano w gablotach ustawionych w dawnej bibliotece Uniwersytetu (Libraria Collegium Maius).

Uroczystości zakończył bankiet, który odbył się w salach reprezentacyjnych Uniwersytetu, mieszczących się w Pałacu Larischa, wspaniałym barokowym budynku. Część tę umilił gościom występ zespołu Cracow Guitar Quartet, mający w swym repertuarze kompozycje od epoki renesansu, baroku, romantyzmu aż po współczesność. Muzyka „na cztery gitary” została niezwykle ciepło przyjęta.

PAULINA ŚWIĘCICKA (Kraków)

JUBILEUSZ PROFESORA STANISŁAWA GRODZISKIEGO

W dniach 25-26 stycznia 2009 roku Profesor Stanisław Grodziski obchodził jubileusz osiemdziesięciolecia urodzin. Uroczystość miała miejsce w wypełnionej publicznością Auli Wyższej Szkoły Administracji w Bielsku-Białej, w której Jubilat przez wiele lat był wykładowcą. Zgromadziła przedstawicieli władz regionu, reprezentantów środowisk naukowych z Austrii, Czech, Niemiec, Ukrainy, Węgier i Polski. Licznie przybyli pracownicy naukowcy i studenci Szkoły, pamiętający wykłady Profesora Stanisława Grodziskiego.

Po przemówieniach powitalnych wygłoszonych przez Rektora Wyższej Szkoły Administracji dra Aleksandra Mańkę oraz b. dziekana Wydziału Administracji WSA prof. Michała Kalitowskiego wręczono Profesorowi Grodziskiemu Honorową Odznakę WSA oraz księgę pamiątkową opracowaną przez zespół redaktorów pod kierownictwem dra Mariana Małeckiego. W księdze zatytułowanej *Świat – Europa – Mała Ojczyzna*, wydanej przez Wydawnictwo Wyższej Szkoły Administracji w Bielsku-Białej i liczącej 1239 stronice, zebrano ponad 100 dedykowanych Jubilatowi prac uczonych z wielu krajów Europy – kolegów, przyjaciół i uczniów. Ponad 250 osób wpisało się do *Tabula gratulatoria*.

Laudację wygłosił jeden z nestorów nauk historycznoprawnych w Polsce, profesor Henryk Olszewski, po czym odczytano adresy, jakie nadesłano na adres organizatorów, a goście złożyli Jubilatowi gratulacje i obdarowali Go nęcącami kwiatów. Wzruszony Profesor w swym przemówieniu pięknie mówił o misji i obowiązkach historii prawa. Prof. Wacław Uruszczak wygłosił wykład jubileuszowy pt. *Poselstwo sejmowe w dawnej Polsce*, a na zakończenie części oficjalnej wygłoszono dwa wykłady poświęcone Jubilatowi. Profesor Jerzy Wyrozumski, sekretarz generalny Polskiej Akademii Umiejętności, wygłosił referat nt. *Stanisław Grodziski a restytucja Polskiej Akademii Umiejętności*, zaś prof. Aleksander Krawczuk nt. *Współczesna starożytność*.

Uroczystość otrzymała niezwykle piękną oprawę artystyczną i przebiegała we wspaniałej atmosferze.

W dniu 26 stycznia zgromadzeni w Bielsku historycy prawa uczestniczyli w konferencji naukowej, która w pierwszej części poświęcona była ocenie twórczości Stanisława Grodziskiego, w drugiej zaś – perspektywom rozwoju nauk historycznoprawnych w Polsce i Europie. Podstawą wymiany poglądów były referaty, które wygłosili: prof. Bohdan Hud (Uniwersytet im. Iwana Franki we Lwowie): *'Rabacja galicyjska' 1846 r. a powstanie styczniowe 1863 r. na Ukrainie prawobrzeżnej. Analiza porównawcza*; prof. Ferenc Csoka (Budapeszt): *Dzieje monarchii habsburskiej oczyma węgierskiego archiwisty*; prof. Andrzej Dziadzio (UJ): *Monarchia konstytucyjna w Austrii w XIX-XX w. a współczesny model państwa prawa*; prof. Kazimierz Baran (UJ): *Stanisław Grodziski jako badacz sejmu polskiego i monarchii habsburskiej*;

prof. Henryk Olszewski (UAM): *Czy i jak pisać historię nauk historycznoprawnych?*; Vilém Knoll (Zachodnioczeski Uniwersytet w Pilźnie): *Historia prawa jako przedmiot nauczania w Republice Czeskiej*; prof. Zdzisław Mach (UJ, Wyższa Szkoła Administracji): *Główne wątki w badaniach integracji europejskiej – perspektywa humanistyczno-społeczna*; prof. Kazimierz Lankosz (UJ, Wyższa Szkoła Administracji): *Refleksje na temat stanu badań prawa międzynarodowego w Polsce*; mgr Kamila M. Staudigl-Ciechowicz (Wiedeń): *Przedmioty historycznoprawne w Austrii*.

Materiały Jubileuszu oraz pożytecznej i doskonale zorganizowanej konferencji zostaną wydane drukiem.

MARIAN MAŁECKI (Kraków, Bielsko-Biała)

XXII OGÓLNOPOLSKI ZJAZD HISTORYKÓW PAŃSTWA I PRAWA W KLICZKOWIE (18-21 września 2008)

Na zjeździe historyków państwa i prawa w Lublinie w 2006 r. organizacji kolejnego podjął się Instytut Historii Państwa i Prawa Uniwersytetu Wrocławskiego. Jako temat konferencji zaproponowano: *Społeczeństwo a władza. Ustrój, prawo, idee*. Został on szeroko zakreślony, aby możliwość wygłoszenia referatów mieli przedstawiciele wszystkich dyscyplin historycznoprawnych, poczynając od prawa antycznego, przez historię doktryn politycznych i prawnych, kończąc na powszechnej historii państwa i prawa oraz historii państwa i prawa polskiego. Na miejsce spotkania wybrano malowniczy pałac w Kliczkowie pod Bolesławcem, usytuowany na prawym brzegu rzeki Kwisy, która stanowiła naturalną granicę między Śląskiem (Księstwem Górnego i Dolnego Śląska) i Łużycami (Margrabstwem Górnych Łużyc).

Udział w zjeździe zadeklarowały 172 osoby. Ostatecznie przybyło 166 uczestników, w tym 41 profesorów, 8 doktorów habilitowanych, 79 doktorów i 38 magistrów, którzy reprezentowali 16 uniwersytetów, 2 państwowe wyższe szkoły zawodowe, 4 niepubliczne szkoły wyższe, 2 zagraniczne uczelnie wyższe, oraz przedstawiciel Instytutu Pamięi Narodowej – Oddział w Krakowie. Najliczniejszą reprezentację delegował Uniwersytet Jagielloński (28 osób), następnie Uniwersytet Wrocławski (20 osób) oraz Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu i Uniwersytet Łódzki (po 15 osób).

Zjazd rozpoczął się 19 września 2008 r. sesją plenarną w Sali Dworskiej, którą otworzył dyrektor Instytutu Historii Państwa i Prawa Uniwersytetu Wrocławskiego prof. dr hab. Marian J. Ptak. Przywitał on jego uczestników i przedstawił program obrad, a następnie oddał głos dziekanowi Wydziału Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego prof. dr hab. Włodzimierzowi Gromskiemu. Dziekan powitał uczestników w imieniu własnym oraz JM Rektora Uniwersytetu Wrocławskiego prof. dr hab. Marka Bojarskiego. Mówca podkreślił znaczenie dyscyplin historycznoprawnych w systemie kształcenia na studiach prawniczych i administracyjnych oraz życzył owocnych obrad. Minutą ciszy uczczono zmarłych w okresie międzyczajdowym, po czym przewodnictwo obrad objął prof. dr hab. Stanisław Grodziski z Uniwersytetu Jagiellońskiego. Profesor S. Grodziski przypomniał, że do obrad plenarnych zgłoszono 7 referatów i poinformował, że inauguracyjny referat prof. dr hab. Henryka Olszewskiego nie zostanie wygłoszony z przyczyny losowej, o czym organizatorzy zostali wcześniej powiadomieni. Referentami w kolejności byli: prof. dr hab. Wacław Uruszcak z Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, ks. prof. dr hab. Florian Lempa z Uniwersytetu w Białymostku, prof. dr hab. Marian J. Ptak z Uniwersytetu Wrocławskiego, prof. dr hab. Ryszard

M. Małajny z Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, prof. dr hab. Marek Maciejewski reprezentujący Uniwersytet Wrocławski i Opolski oraz prof. dr hab. Maria Zmierczak z Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.

Wygłoszone referaty, zwłaszcza wystąpienie prof. W. Uruszczaka o zasadach ustrojowych dawnej Polski, wzbudziły gorącą dyskusję, w której uczestniczyli: prof. dr hab. Józef Ciągwa z Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, prof. dr hab. Jacek Matuszewski z Uniwersytetu Łódzkiego, prof. dr hab. Jerzy Malec z Krakowskiej Szkoły Wyższej im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego, dr Stanisław Rogowski z Uniwersytetu Wrocławskiego oraz prof. dr hab. Janusz Sondel z Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Po południu obrady przeniesiono do czterech sekcji: I (starożytność i średniowiecze), II (dzieje nowożytne do końca XIX wieku), III (lata 1901-1945) i IV (okres po roku 1945). Obrady sekcyjne prowadzono również w sobotę przed i po południu. W czasie ich trwania wygłoszono 79 referatów, spośród których najwięcej przypadło na Uniwersytet Jagielloński (16), Uniwersytet Wrocławski (10) oraz Uniwersytet Gdański (9). Przewodniczącymi obrad byli: w Sekcji I prof. dr hab. Lech Dubel z Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie i prof. dr hab. Wojciech Dajczak z Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu; w Sekcji II prof. dr hab. Andrzej Zakrzewski z Uniwersytetu Warszawskiego, prof. dr hab. Tadeusz Maciejewski z Uniwersytetu Gdańskiego i prof. dr hab. Dariusz Szpoper z Uniwersytetu Gdańskiego; w Sekcji III dr hab. Józef Koredczuk z Uniwersytetu Wrocławskiego, prof. dr hab. Dorota Malec z Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie i prof. dr hab. Marian Mikołajczyk z Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach; w Sekcji IV prof. dr hab. Tadeusz Szulc z Uniwersytetu Łódzkiego i prof. dr hab. Piotr Majer z Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie.

W piątek 19 września przed obradami Sekcji I odbyła się uroczysta prezentacja książki pamiątkowej poświęconej zmarłemu Profesorowi Edwardowi Szymoszkowi. Uroczystość prowadził uczeń i następca na stanowisku kierownika Zakładu Prawa Rzymskiego Instytutu Historii Państwa i Prawa Uniwersytetu Wrocławskiego, prof. dr hab. Jarosław Rominkiewicz. Przedstawił on sylwetkę zmarłego Profesora oraz wręczył autorom egzemplarze książki i nadtłki artykułów.

Tego samego dnia wieczorem odbyło się zebranie kierowników katedr historycznoprawnych, któremu przewodniczył prof. Marian J. Ptak. Jego uczestnicy przedyskutowali sprawę organizacji kolejnego zjazdu w 2010 r. oraz inicjatywę prof. Wacława Uruszczaka powołania do życia stowarzyszenia historyków państwa i prawa. Uzgodniono powierzenie organizacji przyszłego zjazdu Uniwersytetowi im. Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, reprezentowanego przez prof. Jana Zabłockiego, którego zobowiązano do sformułowania propozycji jego tematu. Jednomyślnie zaakceptowano ideę założenia Stowarzyszenia, ale pod nazwą Stowarzyszenie Historyków Prawa, którego nadrzędnym celem będzie artkulacja i obrona interesów środowiska historycznoprawnego oraz inicjowanie i rozwijanie współpracy z historykami i prawnikami w kraju i za granicą. Zgodzono się również, że formami aktywności planowanego stowarzyszenia powinno być w szczególności wyrażanie i promowanie opinii w zakresie miejsca przedmiotów historycznoprawnych w ramach studiów prawniczych, wspieranie ambitnych inicjatyw wydawniczych, fundowanie stypendiów.

Uczestnicy stwierdzili, że konsekwencją wyrażonej intencji powinno być możliwie szybkie ustalenie osób, które podejmą czynności techniczne związane z rejestracją stowarzyszenia oraz zasad podejmowania uzgodnień co do kwestii szczegółowych związanych z tymi pracami, w szczególności co do siedziby. Pod akcesem podpisali się prof. dr hab. Andrzej Ajnenkiel (Wyższa Szkoła Handlu i Prawa im. R. Łazarskiego w Warszawie), prof. dr hab. Kazimierz Baran (Uniwersytet Jagielloński), prof. dr hab. Wojciech Dajczak (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu), prof. dr hab. Lech Dubel (Uniwersytet im. Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie), prof. dr hab. Włodzimierz Kaczorowski (Uniwersytet Opolski), prof. dr hab. Marian Kallas (Uniwersytet im. Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie),

prof. dr hab. Artur Korobowicz (Uniwersytet im. Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie), prof. dr hab. Adam Lityński (Uniwersytet Śląski w Katowicach i Uniwersytet w Białymstoku), prof. dr hab. Marek Maciejewski (Uniwersytet Wrocławski i Uniwersytet Opolski), prof. dr hab. Tadeusz Maciejewski (Uniwersytet Gdański), prof. dr hab. Dorota Malec (Uniwersytet Jagielloński), prof. dr hab. Jerzy Malec (Krakowska Szkoła Wyższa im A. Frycza Modrzewskiego), prof. dr hab. Jacek Matuszewski (Uniwersytet Łódzki), prof. dr hab. Marian Mikołajczyk (Uniwersytet Śląski w Katowicach), prof. dr hab. Marian J. Ptak (Uniwersytet Wrocławski), prof. dr hab. Dariusz Szpoper (Uniwersytet Gdański), prof. dr hab. Waław Uruszcak (Uniwersytet Jagielloński), prof. dr hab. Maria Zabłocka (Uniwersytet Warszawski), prof. dr hab. Jan Zabłocki (Uniwersytet im. Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie) i prof. dr hab. Andrzej Zakrzewski (Uniwersytet Warszawski).

W sobotę, 20 września, po zakończeniu obrad sekcyjnych, odbyła się sesja plenarna podsumowująca zjazd. Przewodniczył jej prof. dr hab. M.J. Ptak, który oddał głos kierującym obradami plenarnymi i w sekcjach. Prof. S. Grodziski wysoko ocenił poziom naukowy referatów w sesji plenarnej, natomiast kierujący obradami w sekcjach zwracali uwagę na zróżnicowany poziom prezentowanych w nich referatów, ale zawsze wysoki poziom dyskusji. Prof. M.J. Ptak poinformował następnie uczestników o decyzjach zebrania kierowników katedr historycznoprawnych z dnia poprzedniego, dotyczących powołania Stowarzyszenia Historyków Prawa, ustalenia organizatora XXIII ogólnopolskiego zjazdu historyków państwa i prawa oraz zwrócił uwagę na przypadający w tym roku jubileusz 60-lecia „Czasopisma Prawno-Historycznego” i w związku z tym złożył gratulacje całemu zespołowi redakcyjnemu, podkreślając szczególne zasługi redaktora naczelnego, co zgromadzeni skwitowali burzliwymi oklaskami.

W imieniu uczestników wystąpił prof. S. Grodziski, który podziękował organizatorom za wzorowe przygotowanie konferencji pod względem merytorycznym i organizacyjnym, co potwierdzili uczestnicy zjazdu owacją na stojąco.

Następnie prof. M.J. Ptak oficjalnie zakończył XXII Zjazd Historyków Państwa i Prawa, dziękując wszystkim uczestnikom z liczny udział w zjeździe, zwłaszcza autorom referatów, dyskutantom i przewodniczącym obradom oraz Komitetowi Organizacyjnemu i jego współpracownikom z Instytutu Historii Państwa i Prawa Uniwersytetu Wrocławskiego. Materiały Zjazdu zostaną staraniem organizatorów opublikowane w osobnej książce.

JACEK PRZYGDZKI (Wrocław)

MIĘDZYNARODOWA KONFERENCJA NAUKOWA: „NA SZLAKACH NIEPODLEGŁEJ. POLSKA MYŚL POLITYCZNA I PRAWNA W LATACH 1918-1939” (KUDOWA ZDRÓJ, 5-7 LISTOPADA 2008)

W dniach 5-7 listopada 2008 r. w Kudowie Zdroju Katedra Doktryn Politycznych i Prawnych Wydziału Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego zorganizowała międzynarodową konferencję naukową z okazji 90. rocznicy odzyskania przez Polskę niepodległości: *Na szlakach Niepodległej. Polska myśl polityczna i prawna w latach 1918-1939*. Konferencja spotkała się z dużym zainteresowaniem w środowisku polskich badaczy myśli politycznej i prawnej międzywojnia, a także zaproszonych gości z Ukrainy, Litwy, Czech i Niemiec. Kwestie techniczno-organizacyjne spoczęły na barkach pracowników Katedry Doktryn: dr. hab. Macieja Marszał i dr. Mirosława Sadowskiego, pod ogólną pieczę kierownika Katedry prof. dr. hab. Marka Maciejewskiego. Daleko idącą pomoc organizatorem okazały władze gminy Kudowa Zdrój, udostępniając na potrzeby konferencji salę Teatru Zdrojowego.

Otwarcia obrad dokonali: rektor Uniwersytetu Wrocławskiego prof. Marek Bojarski, dziekan Wydziału Prawa, Administracji i Ekonomii UW, prof. Włodzimierz Gromski oraz burmistrz Kudowy Zdroju Czesław Kręcichwost. Po oficjalnym powitaniu i odczytaniu listów prezydenta RP Lecha Kaczyńskiego i prezydenta Wrocławia Rafała Dutkiewicza zespół „Orkiestra Zdrojowa” wystąpił z programem pieśni patriotycznych.

Następnie rozpoczęły się obrady plenarne, którym przewodniczył prof. Marek Maciejewski. Pierwsze referaty – prof. Janusza Sondla (Uniwersytet Jagielloński) i prof. Marka Kornata (Polska Akademia Nauk) – dotyczyły zagadnienia ciągłości polskiej państwowości. Prof. Sonda przedstawił rzymską koncepcję *ius postlimini* (prawa powrotu, mającego zastosowanie w przypadku narodu podbitego siłą), którą posługiwali się w 20-leciu międzywojennym polscy luminarze prawa międzynarodowego, Ludwik Ehrlich i Stanisław Hubert, dowodząc, że odrodzona w 1918 roku Polska nie jest państwem nowym. Argumentacja ta miała zastosowanie nie tylko do kwestii prawnomiędzynarodowych, ale także do sporów prywatnoprawnych dotyczących majątków skonfiskowanych przez władze carskie w ramach represji popowstaniowych. Z kolei prof. Kornat poddał analizie przeciwstawne stanowiska dotyczące tego, czy odrodzona Polska jest państwem nowo powstałym. Referent wywodził, że chociaż premier Francji Georges Clemenceau uznawał Polskę za państwo nowe, zaś propaganda niemiecka (i ten pogląd podzielał brytyjski premier David Lloyd George) nazywała Polskę tworem sztucznym, to władze polskie podkreślały ciągłość państwowości. Referat prof. Michała Śliwy (Akademia Pedagogiczna, Kraków) poruszał dylematy ideowe, przed jakimi stanęli polscy socjaliści po roku 1918. Autor dowodził, że polska myśl socjalistyczna w okresie międzywojennym była znacznie uboższa niż w dobie zaborów. Prof. Krzysztof Kawalec (Uniwersytet Wrocławski) rozważał problem „Mitu Polski jako wielkiego państwa w poczynaniach elit w pierwszych latach II RP” i stwierdził, że w zasadzie cała elita polityczna w roku 1918 dążyła do odbudowy Polski jako mocarstwa. Na stawiane w literaturze przedmiotu pytanie, czy wówczas nie można było prowadzić innej, bardziej „racjonalnej” polityki, referent odpowiedział, że nie istniała wtedy sensowna koncepcja alternatywna dla idei budowy wielkiej Polski. Ostatni referat pierwszego dnia obrad wygłosił dr Arkady Rzegocki (Uniwersytet Jagielloński), a jego wystąpienie dotyczyło racji stanu w polskiej myśli politycznej. Autor przekonywał, że pojęcie racji stanu do lat 30. XX wieku było łączone z absolutyzmem, a przez to mało popularne.

W drugim dniu konferencji obrady zostały podzielone na dwie sekcje: obradom w Teatrze Zdrojowym przewodniczyli profesorowie Zbigniew Rau (Uniwersytet Łódzki) i Włodzimierz Bernacki (Uniwersytet Jagielloński), zaś w sekcji drugiej, która debatowała w Scialiano Villa & Spa przewodniczyli profesorowie Stefan Kawalec i Jacek Bartyzel (Uniwersytet Mikołaja Kopernika).

Obrady w Teatrze Zdrojowym otworzyło wystąpienie prof. Marka Maciejewskiego, poświęcone koncepcjom federacyjnym głoszonym przez obóz piłsudczyków u zarania II RP i możliwości ich realizacji. Następnie dr hab. Maciej Marszał poddał analizie rozwijaną zwłaszcza w latach 1934-1939 ideę polskiego nacjonalizmu integralnego, a z jego referatem korespondował w pewnym sensie wystąpienie dr Iwony Barwickiej-Tylek (Uniwersytet Jagielloński) pt. *Cnotliwy obywatel – skuteczna władza – dobre państwo*. Według autorki myśl polityczna XX-lecia międzywojennego w poszukiwaniu fundamentów silnego państwa, charakteryzowała się wielkimi moralnymi oczekiwaniami w stosunku do nowo powstałego państwa, a to powodowało narastanie po roku 1918 frustracji, dopiero później, w latach 30., pomagało powstrzymać nasilające się tendencje totalitarne. Prof. Michał Musielak (Uniwersytet Medyczny, Poznań) analizował stosunek polskiej myśli politycznej i społecznej okresu międzywojnia do hitlerowskiego rasizmu. Autor wystąpił z wnioskiem, że najbardziej krytycznie o nazistowskiej teorii ras wypowiadali się przedstawiciele katolickiej myśli społecznej. Dr Grzegorz Ławnikowicz (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej) przedstawił ideę uspołecznienia państwa, którą głosili luminarze sanacji – Walery Sławek i Adam Skwarczyński. Koncepcja ta opierała się na założeniu, że zadań rządu jest coraz więcej i ulegają one komplikacje. Nie należy jednak dopu-

ścić do tego, aby państwo stało się omnipotentne, ponieważ to społeczeństwo ma być wartością nadrzędną i dlatego należy edukować społeczeństwo tak, aby jego członkowie mogli działać na rzecz dobra wspólnego. Dr Radosław Antonów (UWr) poddał analizie politykę społeczną w międzywojennej Polsce, która – zdaniem autora referatu – stała na wysokim poziomie naukowym oraz w sposób zauważalny oddziaływała na ustawodawstwo.

W dalszej części wygłoszono referaty dotyczące kwestii związanych z myślą prawniczą i wymiarem sprawiedliwości II RP. Dr Małgorzata Łuszczynska (UMCS) przedstawiła rozwój polskiej filozofii prawa w latach 1918-1939, którą zajmowali się nie tylko „zawodowi” filozofowie prawa, pokroju Czesława Znamierowskiego czy Czesława Martyniaka, ale również przedstawiciele poszczególnych dyscyplin prawnych. Wystąpienie dr Anny Machnikowskiej (Uniwersytet Gdański) dotyczyło kwestii, przed którymi stanął wymiar sprawiedliwości w Polsce w latach 1918-1939. W ocenie autorki nie wykorzystano wówczas szansy, aby stał on się naprawdę „trzecią władzą”. Dr hab. Józef Koredczuk (UWr) poddał analizie spory o kształt prawa karnego w międzywojennej Polsce, odnosząc się między innymi do dyskusji toczonych pomiędzy szkołą klasyczną, z Edmundem Karolem Krzymuskim na czele, i szkołą socjologiczną, której przewodził Juliusz Makarewicz. Zwolennicy pierwszego nurtu głosili, że najważniejsza była strona dogmatyczna kodyfikacji, natomiast drugi kierunek podnosił kwestie dotyczące przestępstwa jako zjawisko społecznego i przestępcy jako człowieka. Korespondował z tym referatem głos mgr. Sebastiana Ziembickiego (doktoranta UWr) dotyczący myśli prawnej Rafała Lemkina do 1939 r. Lemkin, uczeń Juliusza Makarewicza, Wacława Makowskiego i Emila Rappaporta, zajmował się w owym czasie prawem karnym porównawczym. Prof. Adam Bosiacki (Uniwersytet Warszawski) przedstawił z kolei problematykę samorządu terytorialnego w II RP, akcentując, że nie wypracowano dominującej doktryny ani też jednolitej definicji samorządu. Ścierały się ze sobą trzy kierunki: naturalistyczny (Antoni Opolski, Rafał Górski), państwowy (Władysław Leopold Jaworski) i państwowo-naturalistyczny (Tadeusz Bigo). Stronicy pierwszego akcentowali związane z nauką anglosaską pojęcie „niecentralizacji” przyjmując, że samorząd terytorialny jest naturalną i starszą niż państwo wspólnotą polityczną. Kierunek państwowy podnosił, że samorząd jest tworem państwa, z którego woli czerpie swoje prawa i obowiązki. Podobną problematykę zajął się dr Jacek Przygodzki (UWr), który w swoim wstąpieniu omówił „Koncepcje podziału terytorialnego Rzeczypospolitej Polskiej w latach 1918-1921”. Autor zauważył, że w rezultacie dyskusji na ten temat wytworzyła się, nie do końca zrealizowana, koncepcja podziału trójstopniowego – na województwa, powiaty i gminy, oparte go na zasadzie dekoncentracji. Ostatnim referentem w tej sekcji był mgr Paweł Fiktus (doktorant UWr), który przedstawił referat dotyczący początków idei polskiego kolonializmu.

Obrady w drugiej sekcji otworzył prof. Jacek Bartyzel (UMK), który w obszernym wykładzie przedstawił wizję Polski w historiozofii („psychologii dziejowej”) Jana Karola Kochanowskiego (1869-1949). Według Kochanowskiego w dziejach ścierają się i dopełniają dwa typy psychiki – „gromadzka” (kolektywistyczna) i „indywidualna” (indywidualistyczna). Polska psychika reprezentuje najbardziej skrajny typ indywidualistyczny, w przeciwieństwie do „cywilizacji gromadzkiej” – pruskiej, moskiewskiej i żydowskiej, dzięki czemu dawna Polska była ostoją wolności, ale równocześnie ta wolność sprawiła, że nie było i nie ma karności w polskim społeczeństwie. Stanowisko obozu narodowego wobec prób odzyskania niepodległości w latach 1914-1918 zaprezentował prof. Mateusz Nieć (Politechnika Wrocławska). Podobną problematykę ukazał w swoim wystąpieniu dr Marek Białokur (Uniwersytet Opolski), analizując politykę Narodowej Demokracji wobec kwestii Czechosłowacji i stosunków polsko-czechosłowackich w okresie konferencji pokojowej w Paryżu (1919-1920). Z kolei rozważania na temat kryzysu demokracji, w polskiej myśli politycznej okresu międzywojennego wygłosił prof. Włodzimierz Bernacki (UJ). Następnie prof. Jarosław Macała (Uniwersytet Zielonogórski) poddał analizie niełatwe problemy związane z kwestią tzw. partii katolickiej w okresie międzywojennym. Kontynuując ten wątek konferencji, recepcję społecznych ency-

klik papieskich w programach stronnictw chrześcijańsko-demokratycznych w Polsce w latach 1918-1939 zaprezentował dr Kazimierz Ostaszewski (Katolicki Uniwersytet Lubelski). Doktorantka mgr Barbara Pawełko (UWr) zwróciła uwagę na postać Michała Romera jako przedstawiciela nurtu politycznego zwanego ideą krajową. Z kolei poglądy konserwatystów podolskich dotyczące kwestii ustroju państwa ukazał mgr Jakub Skoczylas (doktorant UWr). Natomiast krytykę demokracji i parlamentaryzmu w myśli konstytucjonalisty i polityka Stanisława Cara zaprezentował mgr Jacek Srokosz, doktorant w Katedrze Doktryn Politycznych i Prawnych Wydziału Prawa, Administracji i Ekonomii (UWr). Na zakończenie obrad sekcji drugiej mgr Paweł Sydor (Uniwersytet Łódzki) przedstawił rozwój koncepcji ideologiczno-politycznych tzw. ruchu trockistowskiego w Polsce w latach międzywojennych. Interesującym głosem w dyskusji było wystąpienie dyrektora Muzeum Kultury Ludowej Pogorza Sudeckiego mgr. Bronisława Kamińskiego, który starał się przybliżyć uczestnikom konferencji problemy ludności zamieszkującej tereny przygraniczne (także okolic Kudowy Zdroju) po 1945 r.

W wieczornej dyskusji prowadzonej w ramach podsumowania konferencji zaznaczyły się dwa zasadnicze wątki – ciągłości (albo jej braku) między II i III RP oraz oceny myśli politycznej II RP. Prof. Kawalec podniósł, że myśl ta jest uboższa od tej z czasów zaborów, a przyczyną tego – jak zauważył – mógł być fakt, że po odzyskaniu niepodległości elity polityczne stanęły przed koniecznością szybkiego rozwiązywania konkretnych problemów, wobec czego mniejszą uwagę zwracały na głębsze rozważania teoretyczne. Odmienne stanowisko zajął dr hab. Maciej Marszał, w przekonaniu którego myśl polityczna II RP nie jest mniej interesująca od wcześniejszej, a nawet zawiera nowe elementy, chociażby rozwijaną w latach 30. myśl państwową. Z kolei prof. Zbigniew Rau wskazał na pewne podobieństwo między sytuacją myśli politycznej w II RP i w Polsce XXI wieku, podnosząc, że o ile nauka o historii doktryn politycznych po roku 1989 rozwinęła się znacząco, podejmując wcześniej nieporuszone problemy, o tyle daje się zauważyć brak naprawę oryginalnej myśli politycznej po 1989 r.

Wydaje się, że konferencję można uznać za niezmiernie interesującą, a długotrwałe dyskusje plenarne i rozmowy mniej oficjalne pozwolą w przyszłości podjąć dalsze badania nad myślą polityczną i prawną okresu II Rzeczypospolitej. Organizatorzy konferencji dołożą wysiłków, aby wszystkie wygłoszone referaty i głosy zaprezentowane w dyskusji zostały opublikowane.

MIROSLAW SADOWSKI (Wrocław)

POLSKIE TOWARZYSTWO PRAWA WYZNANIOWEGO

Idea powołania towarzystwa naukowego skupiającego specjalistów z zakresu prawa wyznaniowego dojrzała od kilku lat. Zrodziła się ona w trakcie działań zmierzających do integracji osób z różnych ośrodków akademickich w kraju, zajmujących się *ex professo* prawem wyznaniowym, stworzenia wspólnego forum dla prowadzonych badań naukowych oraz popularyzacji tej dyscypliny naukowej. Idea ta była ściśle związana z zainicjowanymi przez Katedrę Prawa Wyznaniowego KUL w 2003 r. Ogólnopolskimi Sympozjami Prawa Wyznaniowego.

Zebrań założycielskie Polskiego Towarzystwa Prawa Wyznaniowego (PTPW) odbyły się w dniach 21-22 czerwca 2008 r. w Lublinie. Jego inicjatorami byli prof. zw. Henryk Misztal i prof. zw. Michał Pietrzak, wieloletni kierownicy dwóch pierwszych Katedr Prawa Wyznaniowego w Polsce – w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim i w Uniwersytecie Warszawskim. W zebraniu założycielskim PTPW uczestniczyły 22 osoby, reprezentujące następujące ośrodki akademickie: Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Uniwersytet Marii Curie-Skło-

dowskiej w Lublinie, Uniwersytet Warszawski, Chrześcijańska Akademia Teologiczna i Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, Uniwersytet Jagielloński w Krakowie, Uniwersytet Opolski i Uniwersytet Rzeszowski.

W czasie zebrania zgromadzeni podjęli uchwałę o powołaniu Polskiego Towarzystwa Prawa Wyznaniowego z siedzibą w Lublinie. Następnie po ożywionej dyskusji przyjęli Statut PTPW. Celem towarzystwa jest „popieranie rozwoju nauki prawa wyznaniowego, popularyzacja osiągnięć nauki prawa wyznaniowego oraz integracja środowiska specjalistów z zakresu prawa wyznaniowego” (§ 7 Statutu). Powyższy cel ma być realizowany w szczególności przez: inicjowanie i organizowanie badań naukowych, w tym prawno-porównawczych; organizowanie konferencji naukowych, krajowych i międzynarodowych, odczytów i spotkań dyskusyjnych; współpracę z instytucjami publicznymi, z jednostkami systemu szkolnictwa wyższego i nauki w dziedzinie nauk społecznych oraz z innymi instytucjami akademickimi, w tym z towarzystwami naukowymi; popularyzowanie osiągnięć nauki prawa wyznaniowego w praktyce legislacyjnej i działalności organów publicznych; działalność wydawniczą (§ 8 Statutu). Towarzystwo „nie identyfikuje się z żadnym systemem światopoglądowym, filozoficznym, religijnym i politycznym, uznając prawo jego członków do wyrażania poglądów w tych sprawach wyłącznie we własnym imieniu” (§ 3 Statutu).

25 lipca 2008 r. Komitet Założycielski PTPW złożył w Sądzie Rejonowym w Lublinie – w XI Wydziale Gospodarczym Krajowego Rejestru Sądowego wniosek o rejestrację Towarzystwa wraz z kompletem wymaganych dokumentów. Po rozpatrzeniu wniosku na posiedzeniu w dniu 19 sierpnia 2008 r. Sąd Rejonowy wydał postanowienie o wpisaniu stowarzyszenia „Polskie Towarzystwo Prawa Wyznaniowego” do Krajowego Rejestru Sądowego pod numerem 0000311635.

Całokształtem działalności Towarzystwa, zgodnie z uchwałami walnego zgromadzenia, kieruje zarząd. W skład zarządu I kadencji wchodzi: prezes – prof. ndzw. dr hab. Tadeusz J. Zieliński; wiceprezysi: prof. ndzw. dr hab. Artur Mezglewski, prof. ndzw. dr hab. Ryszard Mojak i dr hab. Piotr Stanisław; sekretarz – dr Marta Ordon; skarbnik – dr Dariusz Walendzik; członkowie: dr Paweł Borecki, dr Andrzej Czohara i dr Zdzisław Zarzycki. Organem kontrolnym PTPW jest komisja rewizyjna w składzie: przewodniczący – dr Paweł Sobczyk, wiceprzewodniczący – dr Tadeusz Stanisławski, sekretarz – dr Anna Tunia, członkowie: dr Piotr Steczkowski i dr Andrzej Szymański. Struktura władz Towarzystwa odzwierciedla przyjęte założenia ideowe PTPW i jest wyrazem otwartości dla wszystkich środowisk naukowych prowadzących badania w zakresie prawa wyznaniowego.

Na posiedzeniu w dniu 27 września 2008 r. zarząd PTPW podjął inicjatywę wydawania czasopisma naukowego zatytułowanego „Przegląd Prawa Wyznaniowego”. Powołano radę naukową tegoż periodyku w składzie: prof. zw. dr hab. Wojciech Góralski, prof. zw. dr hab. Krzysztof Krasowski, prof. zw. dr hab. Józef Krukowski, prof. zw. dr hab. Ryszard M. Małajny, prof. zw. dr hab. Henryk Misztal, prof. ndzw. dr hab. Janusz Osuchowski, prof. zw. dr hab. Michał Pietrzak, prof. zw. dr hab. Ryszard Sztymiler, prof. zw. dr hab. Wacław Uruszczyk i prof. zw. dr hab. Wiktor Wysoczański. Wybrano ponadto kolegium redakcyjne. Redaktorem naczelnym został dr hab. Piotr Stanisław, zastępcą redaktora naczelnego dr Jarosław Szymanek, a sekretarzem redakcji dr Dariusz Walendzik. Pierwszy numer „Przegląd Prawa Wyznaniowego” ma się ukazać wiosną 2009 r., a jego promocja planowana jest na maj 2009 r. podczas VI Ogólnopolskiego Sympozjum Prawa Wyznaniowego w Kamieniu Śląskim.

DARIUSZ WALENDZIK (Opole)

SEMINARIUM „ŁACIŃSKIE PAREMIE PRAWNICZE A WSPÓŁCZESNA PRAKTYKA PRAWNICZA”

Dnia 8 grudnia 2008 r. w sali Chopin warszawskiego hotelu „Bristol” odbyło się seminarium nt. „Łacińskie paremie prawnicze a współczesna praktyka prawnicza”. Spotkanie zorganizowały: Redakcja „Monitora Prawniczego” oraz Okręgowa Izba Radców Prawnych w Warszawie. Wśród audytorium, poza radcami prawnymi nie zabrakło także aplikantów oraz przedstawicieli innych zawodów prawniczych. Po zakończeniu obrad wszyscy uczestnicy otrzymali okolicznościowe dyplomy.

Słowo wstępne do zebranych wygłosił dyrektor naczelny Wydawnictwa C.H. Beck Paweł Esse. Po nim głos zabrała przewodnicząca Komisji ds. doskonalenia zawodowego OIRP w Warszawie, mecenas Violetta Wysok. W roli moderatora obrad wystąpił redaktor naczelny „Monitora Prawniczego” Piotr Grabarczyk.

Rozważania na temat ewolucji i znaczenia łacińskich paremii prawniczych rozpoczęło wystąpienie ks. prof. dr. hab. Antoniego Dębińskiego, kierownika Katedry Prawa Rzymskiego KUL: *Paremie prawnicze – źródła i znaczenie*. W dalszej kolejności zaprezentowali się: ks. dr Krzysztof Burczak, adiunkt w Katedrze Historii Powszechnego Prawa Kanonicznego KUL, z referatem *Łacina trwałam nośnikiem myśli prawniczej. Retrospekcje i perspektywy*, oraz dr Maciej Jońca, adiunkt w Katedrze Prawa Rzymskiego KUL, z referatem *Krótką historia kariery łacińskich paremii w prawie*. Treść referatów zostanie opublikowana na łamach „Monitora Prawniczego”.

Wystąpienia prelegentów zwieńczyła dyskusja, podczas której poza uwagami na temat roli łacińskich sentencji prawnych w historii prawa Europy, pojawił się także szereg refleksji odnośnie do zakresu ich stosowania przed sądami polskimi. Ostatni z poruszonych wątków okazał się szczególnie cenny, ponieważ swe opinie na ten temat wyrazili praktycy.

Z satysfakcją należy podkreślić, że zarówno dobór tematu, jak i poszczególne prezentacje spotkały się z bardzo ciepłym przyjęciem ze strony osób na co dzień mających do czynienia z prawem w wymiarze praktycznym. Spotkanie uświadomiło obecnym, że wśród polskiej palestry prawo rzymskie niezmiennie cieszy się szacunkiem i nadal jest postrzegane jako fundament współczesnego porządku prawnego. To jasne, że na jego podstawie nikt nie jest dziś w stanie kupić mieszkania, zarejestrować spółki czy przeprowadzić sprawy rozwodowej. Niemniej, jak podkreślono, terażniejszość nie istnieje bez przeszłości, zaś współczesny prawnik „nie powinien zamykać się w skorupie prawa stanowionego”.

Być może zatem pora przerwać zakłęty krąg ograniczonych do własnego środowiska konferencji *alla* „Prawo rzymskie niezbędne jest...”, bliższe spotkaniom terapeutycznym niż uprawianiu nauki, podczas których romaniści ze swadą przekonują siebie nawzajem, że ich przedmiot jest ważny, potrzebny, ciekawy itd. To przecież wiadomo i to już od dawna. W dobie ponownego natężenia dyskusji na temat znaczenia tego przedmiotu we współczesnym systemie edukacji prawniczej warto w szerszym zakresie dotrzeć do praktyków. Warszawskie spotkanie pokazało, że tego rodzaju dialog jest pożądanym i może przynieść korzyści obu stronom. Powtarzana opinia na temat braku zainteresowania czy wręcz lekceważenia historii prawa ze strony osób wykonujących dziś zawody prawnicze to mit. Seminarium przeprowadzone niedawno w Warszawie dobitnie tego dowiodło.

MACIEJ JOŃCA (Lublin)

EUROPEJSKIE FORUM MŁODYCH HISTORYKÓW PRAWA

Wymiana myśli, dyskusja czy spór naukowy to niewątpliwie motory warunkujące rozwój nauki zbliżającej do prawdy. Wiedzieli o tym już starożytni, żyjący w świecie kultury słowa, dialogu i działania. Dla Greków, a następnie Rzymian publiczne wykłady i dysputy (*disputationes fori*) miały znaczenie szczególne, zaś umiejętność jasnego formułowania myśli i obrony własnych poglądów uważana była za sztukę (*téchne, ars*).

Dziś, w obliczu globalizacji nauki, istnieje niebezpieczeństwo zamknięcia się w wąskich kręgach „własnego instytutu”, pisania dla samego pisania, czy też wreszcie pisania o tym, o czym pisał już ktoś inny. Innym niebezpiecznym znakiem współczesnej rzeczywistości naukowej jest częsta niedostępność konferencji czy sympozjów dla młodych naukowców, co może wydać się paradoksem, to właśnie oni bowiem potrzebują ciągłych wyzwań i treningów. Dlatego też wszelkie inicjatywy mające na celu stworzenie organizacyjnych ram dla dyskusji naukowej znać należy za niezwykle ważne. Parafrazując¹ starożytnych – *disputare necesse est*. W naszej dziedzinie jedną z takich inicjatyw jest idea Europejskiego Forum Młodych Historyków Prawa.

I. Europejskie Forum Młodych Historyków Prawa (Europäisches Forum Junger Rechtshistorikerinnen und Rechtshistoriker, The European Forum of Young Legal Historians) to coroczne spotkanie młodych badaczy, których zainteresowania naukowe dotyczą *sensu largo* rozumianej historii prawa, w tym historii praw antycznych, historii idei, doktryn politycznych i prawnych. Spotkanie to w pełni odpowiada na wspomniane potrzeby młodych badaczy. Otwarte dla doktorantów i doktorów, a także tzw. *assistant professors* z krajów Europy, jak i spoza tego kontynentu, stanowi idealną *free space* dla prezentacji własnych badań i ich rezultatów, przedstawiania przyszłych projektów naukowych, wymiany poglądów, dyskusji.

1. Idea spotkania narodziła się we Frankfurcie nad Menem w 1992 r. Wówczas to, przy wsparciu uczonych z Max-Planck-Institut für europäische Rechtsgeschichte, odbyło się pierwsze Forum Młodych Historyków Prawa. Celem spotkania było właśnie umożliwienie prezentacji własnych badań młodym naukowcom, którzy po ukończeniu studiów podjęli dalsze studia jako doktoranci, lub też jako uczestnicy projektów zaangażowali się w badania nad historią prawa. Ktoś mógłby zapytać – dlaczego Niemcy? Otóż dlatego, że niemieckim uczonym nie wolno występować publicznie przed ukończeniem i obroną doktoratu. Także wybór samego miejsca nie był przypadkowy. Instytut Maxa Plancka we Frankfurcie nad Menem jest bowiem placówką naukową, w której prowadzone są badania nad szeroko pojętą historią prawa i tradycją prawną Europy. Idea spotkania przyjęła się i w następnym roku młodzi historycy ponownie spotkali się we Frankfurcie.

Forum zmieniło swe oblicze z „niemieckiego” na „europejskie” w 1995 r., podczas spotkania w Halle an der Saale (Niemcy)² i w takiej międzynarodowej formule odbywa się do dziś, co roku w innym kraju oraz za każdym razem przyjmując inny temat przewodni.

Kolejne Forum odbyło się rok później w Berlinie („Law and Social Transformation”)³, następne zaś w 1997 r. w Grazu („Law without Borders – Borders without Law”)⁴. Dalsze spotkania miały miejsce w Monachium 1998 („Continuity and Rupture in European Legal

¹ Znane jest powiedzenie starożytnych żeglarzy: *Navigare necesse est, vivere non est necesse*. Za Plutarchem, *Pompeius* 50.

² Zob. sprawozdanie S. Ehret, *Alte Jungs. Forum junger Rechtshistoriker – ein Bild der zukünftigen Rechtsgeschichte?*, „Rechtshistorisches Journal” (dalej: RJ) 1995, vol. 14, s. 422-424.

³ Zob. sprawozdanie U. Falk, *Hundred brothers are watching you. Forum junger Rechtshistoriker* (Berlin 1996), RJ 1996, vol. 15, s. 293-296.

⁴ Zob. sprawozdanie S. Hocks, *Investment in Austria. Junge europäische Rechtshistoriker in Graz* (1997), RJ 1996, vol. 16, s. 560-562.

History”⁵, Zurychu 1999 („Legal (Hi)stories?”)⁶, Lipsku 2000 („Ius commune propriumque: Saxonia in the Mirror of the Law”)⁷, Wiedniu 2001 („Ad Fontes”)⁸, Osnabrück 2002 („Europe and its Regions”)⁹, Budapeszcie 2003 („The New Europe and its Tradition”)¹⁰, Warszawie 2004 („The European Legal Community: Between Tradition and Perspectives”)¹¹, Lucernie 2005 („Legal Transfers in History”)¹², Frankfurcie nad Menem 2006 („Remembering and Forgetting”), Sewilli 2007 („Crossing Legal Cultures”) i w Pecs 2008 („Turning Points and Breaklines”).

Przyglądając się historii Forum, stwierdzić można, że obecnie jest to jedna z ważniejszych konferencji otwartych dla młodych naukowców. Jego międzynarodowy charakter nie ulega już wątpliwości. Rok rocznie na spotkanie przybywa około 100 uczestników, reprezentujących uniwersytety i placówki badawcze co najmniej kilkudziesięciu państw świata. Oczywiście nie każdy może wygłosić referat, ma tu bowiem miejsce merytoryczna selekcja nadsyłanych uprzednio propozycji tematów. Na uwagę zasługują przy tym proponowane przez organizujący zespół „tematy przewodnie” spotkań. Dotyczą one w zasadzie przełomowych wydarzeń w historii europejskiej (światowej) tradycji prawnej, zagadnień często wymykających się jednoznacznej ocenie, a budzących zainteresowanie i angażujących intelektualnie (a czasem i emocjonalnie) nie tylko specjalistów w danym temacie. Nie mając wyraźnie określonej granicy czasowej, „tematy przewodnie” umożliwiają podjęcie poszukiwań tak dogmatycznych, jak i metodologicznych czy wreszcie teoretyczno- i filozoficzno-prawnych zarówno w antyku, jak i współczesności. Warto także podkreślić, że podczas spotkania w Lucernie w 2005 r. po raz pierwszy wygłoszone zostały referaty dotyczące zagadnień z historii prawa pozaeuropejskiego (m.in. tureckiego, muzułmańskiego, kaukaskiego).

Poczynając od Forum we Wiedniu wystąpienia są publikowane w zbiorze – „Jahrbuch Junge Rechtsgeschichte / Yearbook of Young Legal Historians”. Jak dotąd ukazały się dwa kolejne tomy¹³, trzeci zaś, zawierający materiały z Sewilli, jest już na ukończeniu.

⁵ Zob. sprawozdanie F.S. Meisel, *Kontinuitäten und Zäsuren in der Europäischen Rechtsgeschichte. Tagung des Europäischen Forums Junger Rechtshistorikerinnen und Rechtshistoriker vom 22.-24.7.1998 in München*, „Juristische Zeitung” (dalej JZ) 1998, nr 22, s. 1110.

⁶ Zob. sprawozdania: T. Olechowski, *Rechtsgeschichte(n)? Tagung des 'Europäische Forums Junger Rechtshistorikerinnen und Rechtshistoriker' vom 28.-30. Mai 1999 in Zürich*, JZ 1998, nr 18, s. 887-888; H.-P. Haferkamp, *Europäische Forum Junger Rechtshistorikerinnen und Rechtshistoriker vom 28.-30. Mai 1999 in Zürich*, „Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte (Germanische Abteilung)” 2000, vol. 117, s. 850-859.

⁷ Zob. sprawozdanie M. Seckelmann, *‘Vielleicht sind die Erwartungen des jungen Rechtshistorikers an eine solche Tagung zu hoch gesteckt...’: Bericht vom Europäische Forum junger Rechtshistoriker/innen’ (Leipzig 2000)*, RJ 2000, vol. 19, s. 435-440.

⁸ Zob. sprawozdanie N. Doll, *Grosse Zukunft? Der 33. Deutscher Rechtshistorikertag und das Wiener 'Europäische Forum Junger Rechtshistoriker'*, RJ 2001, vol. 20, s. 411-417.

⁹ Zob. sprawozdanie C. Franzius, *Die junge Milden: Eindrücke vom Forum junger Rechtshistoriker?*, „Rechtsgeschichte” 2002, vol. 1, s. 301-303.

¹⁰ Zob. sprawozdanie F. Gonzáles del Campo, *Wozu Junge Rechtshistoriker?*, „Rechtsgeschichte” 2003, vol. 3, s. 18-21.

¹¹ Zob. sprawozdanie H. Kümper, *Europäisches Forum Junger Rechtshistorikerinnen. Warschau 27.-30.05.2004*, dostępne pod adresem: <http://www.rewi.hu-berlin.de/FHI/news/Bericht-Warschau2004-1.htm>. (dostęp 20 maja 2008).

¹² Zob. sprawozdanie J. Lachmund, *Report from the Swiss Workshop*, [Aus der Schweitzer Werkstatt], „Rechtsgeschichte” 2005, vol. 7, s. 58-61.

¹³ *Rechtstransfer in der Geschichte. Jahrbuch Junge Rechtsgeschichte Bd. 1 / Yearbook of Young Legal History*, vol. 1, V. Duss i inni (red.), München 2006; *Erinnern und Vergessen / Remembering and Forgetting. Proceedings of the European Forum of Young Legal Historians 2006 (Frankfurt am Main). Jahrbuch Junge Rechtsgeschichte Bd. 2 / Yearbook of Young Legal History*, Vol. 2, Martin Meidenbauer Verlag, München 2007.

2. Dwunaste z kolei Forum odbyło się w dniach 25-28 maja 2006 r. we Frankfurcie. Organizatorami byli młodzi naukowcy ze wspomnianego już Instytutu Maxa Plancka. Sesje naukowe odbywały się w tymże instytucie oraz w Uniwersytecie im. W. Goethego.

Temat przewodni został określony jako „Remembering and Forgetting”. Już w informacjach przedkonferencyjnych organizatorzy podkreślali, jak ważne dla historii, w tym i historii prawa, jest to, aby pamiętać oraz aby przypominać, to co zostało zapomniane. Istotnie, stwierdzić należy, że zagadnienie dotyczące tego, co powinno pozostać w tzw. pamięci wspólnej *sensu largo* – pamięci prawnej, kulturowej, społecznej – należy do najważniejszych problemów historii. Z punktu widzenia historii prawa owa dyskusja ma nawet szerszy zakres, bowiem pojęcia takie jak „pamiętać”, czy „zapomnieć”, mają na gruncie prawa zarówno szczególne, jurydyczne znaczenie, jak i są fundamentem ogólnych mechanizmów, pozwalających na kształtowanie pewnej świadomości społeczno-historycznej.

Konferencja rozpoczęła się 25 maja. Uczestników przybyłych na Forum w imieniu organizatorów powitała Nadine Grotkamp (Max-Planck-Institut, Frankfurt), zaś wykład otwierający na temat przewodni spotkania wygłosił prof. Johannes Fried. Część referatowo-dyskusyjna rozpoczęła się następnego dnia rano. Całość odbywała się równoległe w dwóch blokach:

1. „Techniques of legal memory”; referaty koncentrowały się głównie na zagadnieniach tworzenia oraz przejawów rozumienia prawa i świadomości prawnej prawa w różnych państwach i epokach, jak antyczna Grecja (E.J. Buis, Uniwersytet Sorbona, Paryż), średniowieczne Węgry (L. Komáromi, Uniwersytet w Budapeszcie), Polska królów elekcyjnych (A. Moniuszko, Uniwersytet Warszawski) oraz XV i XVI-wieczny Tyrol (M.P. Schennan, Uniwersytet Wiedeński);

oraz 2. „Counter memory”; głównym wątkiem łączącym wszystkie referaty było zagadnienie praw i swobód obywatelskich, ich gwarantowania oraz ograniczania, odpowiednio w Belgii po wydaniu konstytucji z 1831 r. (B. Delbecke, Uniwersytet w Kortrijk), Saksonii w 2 poł. XIX w. (C. Müller, Uniwersytet w Heidelbergu), III Republice Francuskiej, zgodnie z postanowieniami konstytucji 1946 r. (T. Engel, Max-Planck-Institut, Frankfurt).

Podczas tej sesji poruszony został także problem antyżydowskiego ustawodawstwa w XX-wiecznych Włoszech (S. Falconieri, Uniwersytet w Lecce). Po każdym referacie miała miejsce dyskusja. Po południu odbyła się wycieczka do Eberbach, benedyktyńskiego klasztoru położonego w sercu regionu Rheingau. Klasztor ten, podobnie jak i cały region, znany jest ze wspaniałych win (Kloster Eberbach), które są tam wciąż produkowane, oraz z tego, że reżyser Jean-Jacques Annaud wybrał jego mury jako miejsce kręcenia filmu pt. „Imię róży” (1986). Wieczór zakończył się degustacją miejscowych win i kulinarnych specjałów.

Kolejny dzień w całości wypełniły referaty i dyskusje. Równoległe bloki tematyczne to poranne:

1. „Forgetting a Past”; mówiono głównie o ciemnych kartach w historii prawodawstwa różnych państw europejskich, także i tym razem zaczynając od starożytności klasycznej Grecji (P. Scheibelreiter, Uniwersytet Wiedeński), a następnie dotykając tychże problemów we Włoszech (M. Stronati, Uniwersytet w Maceracie), Hiszpanii (L. Beck-Varela, Max-Planck-Institut, Frankfurt) i Rzeszy Niemieckiej (R. Schulze, Max-Planck-Institut, Frankfurt);

oraz 2. „Coming to Terms With the Past”; obok procesu norymberskiego oraz innych skandalicznych procesów, jak sprawa masakry w Orandour-sur-Glane z 1953 r. (H. Meyer, Uniwersytet w Bordeaux), poruszane były m.in. zagadnienia związane z różnym obliczem reżimów XX w., a więc kolejno frankizmu (A. Aragonese Aguado, Uniwersytet w Sabadell), oraz meksykańskiego autorytaryzmu (J. Olaiz, Meksyk). Z kolei popołudniowe panele to:

1. „Constructing a Past”, poświęcony m.in. zagadnieniom poznania dawnych idei i konceptów reformatorskich w Anglii Tudorów (K.E. Aldous, Nowy Jork), brytyjskiej koncepcji rodziny w XVIII w. (A.S. Hofri-Winogradow, Uniwersytet Oxfordzki), czy też możliwości i sposobów rekonstrukcji brzmienia dawnych norm i reguł prawnych, na podstawie zachowa-

nych późniejszych przekazów, na przykładzie rzymskiej *lex Aquilia de damno* (P. Świącicka, Uniwersytet Jagielloński),

oraz 2. „Legal Memory and Identity”; dyskutowano zagadnienia związane z kształtowaniem się świadomości prawnej różnych cywilizacji, np. ludów Ameryki Południowej (P. Gutiérrez Vega, Uniwersytet w Sewilli), czy też Południowej Afryki (R. Murtfeld, Londyn), a także z problemami związanymi z zachowaniem tradycji prawnej, na przykładzie sytuacji w obecnym Izraelu (N. Kedar, Uniwersytet w Ramat-Gan) oraz Irlandii, gdzie jeszcze w początkach ubiegłego wieku z nostalgią mówiono o średniowiecznej „Gaelic Utopia” (T. Mohr, Uniwersytet w Dublinie).

Ostatniego dnia miały miejsce dwa panele tematyczne:

1. „Controlling Legal Memory”, ponownie dotyczące problemów związanych z upadkiem reżimów XX w. i pozostałościami po nich w świadomości narodowej (A.Y. Zezekalo, Uniwersytet w Tomsku; N. Rügge, Uniwersytet w Osanbrück; V. Winkler, Uniwersytet im. W. Goethego we Frankfurcie)

oraz 2. „Proving the Past”; dyskutowano o roli historyka jako poszukiwacza i gwaranta prawdy historycznej (C. Dariescu, Uniwersytet w Iasa; F. Desnos, Uniwersytet w Montpellier; V. Petrovic, Uniwersytet w Belgradzie).

Na zakończenie Forum kilka słów do uczestników skierowała nieżyjąca już prof. Marie Therese Fögen (Max-Planck-Institut, Frankfurt). Podkreśliła znaczącą rolę, jaką mogą odegrać historycy prawa w kształtowaniu i podtrzymywaniu kultury prawnej każdego narodu, a także przypomniała, jak ważne jest świadome i wyraźne określenie celu w prowadzonych przez siebie badaniach.

3. Trzynaste Forum odbyło się w Sewilli. Konferencja została zorganizowana przy współpracy dwóch instytucji: Uniwersytetu w Sewilli oraz pozarządowej Fundacji Trzech Kultur (Fundación Tres Culturas). Fundację tę ustanowiono w 1999 r. w efekcie współpracy hiszpańsko-marokańskiej, a patronat nad jej działalnością objęli królowie obu krajów: Juan Carlos I i Muhammad VI. Warto podkreślić, że siedziba Fundacji nie jest przypadkowa; to właśnie w dawnej Hiszpanii krzyżowały się owe trzy kultury – europejska, arabska i żydowska – nierozzerwalnie związane z dziedzictwem Basenu Morza Śródziemnego, zaś Andaluzyja była pierwszym miejscem na naszym kontynencie, gdzie społeczności o różnym pochodzeniu etnicznym i religijnym przystąpiły do tworzenia zrębów wspólnej cywilizacji. Fundacja Trzech Kultur działa dziś na rzecz utrzymania i pogłębiania tych dobrze zakorzenionych w tradycji relacji, promując wartości wspólne dla krajów Europy, Maghrebu i Bliskiego Wschodu¹⁴. Temat przewodni Forum – „Crossing Legal Cultures” – był zatem znakomitą okazją do spojrzenia na tę problematykę oczami historyków prawa.

Rozpoczęcie konferencji, na którą przybyło ponad 120 uczestników z kilkudziesięciu instytucji naukowych z niemal wszystkich kontynentów (Polska była reprezentowana przez Uniwersytet Jagielloński i Uniwersytet Warszawski), miało miejsce 5 września w siedzibie Fundacji Trzech Kultur. Po powitaniu uczestników przez przedstawicieli organizatorów, prof. Bartolomé Clavero Salvador z Uniwersytetu w Sewilli wygłosił wykład wprowadzający do tematyki Forum pt. „Histories, Cultures and Ethics”. Wieczorem odbył się bankiet, w czasie którego można było podziwiać interesującą architekturę budynku Fundacji, opartą na wzorach zaczerpniętych ze sztuki mauretańskiej.

Obrady w pierwszym roboczym dniu Forum toczyły się w siedzibie Fundacji. Referaty były wygłaszane w dwóch równoległych panelach. W pierwszym zaprezentowano analizę kilku interesujących procesów – m.in. pokazową detronizację księcia bawarskiego Tassilo III w 787 r. (T. Nótári, Protestantcki Uniwersytet Károli Gáspara) czy słynną aferę Harden-Eulenburga (N. Domeier, Europejski Instytut Uniwersytecki we Florencji). Choć toczyły się one

¹⁴ Informacje na temat działalności Fundacji Trzech Kultur znajdują się na jej stronie internetowej pod adresem: www.tresculturas.org. (dostęp 20 maja 2008).

w różnych państwach i epokach, ich cechą wspólną był towarzyszący im posmak skandalu. W dalszej części tego panelu podejmowano zagadnienia transferu idei prawnych na przykładzie działalności Carlantonio Pilatego, Cesare Lombroso i Enrico Ferri (A. Marchisello, Uniwersytet w Weronie; M. Pifferi, Uniwersytet w Ferrarze). Prawa miejskiego w średniowieczu oraz rozwoju konstytucjonalizmu w Europie w XIX w. Z kolei tematyka poszczególnych prezentacji w drugim panelu koncentrowała się przede wszystkim wokół akulturacji prawnej w regionie śródziemnomorskim, począwszy od antyku, aż do czasów niemal współczesnych. Szczególnie ważne były zagadnienia związane z relacjami między kulturą europejską i muzułmańską. Punktem wyjścia do ich analizy była prezentacja reform okresu Tanzimatu w Imperium Osmańskim, kontynuowanych również w Republice Tureckiej począwszy od lat 20. ubiegłego wieku (F. İlçin Gönenç, Uniwersytet Marmara w Istambule; P. Somer, Uniwersytet Kadir Has). Następnie przedstawiono oddziaływania muzułmańskiej kultury prawnej na ustawodawstwo i praktykę w dziedzinie prawa małżeńskiego i spadkowego w międzywojennej Chorwacji (M. Kresic, Uniwersytet w Zagrzebiu). Prawa rodzinnego dotyczył także kolejny referat, w którym podjęto problem polityki legislacyjnej w tej dziedzinie, prowadzonej przez rządy krajów Maghrebu – Algierii, Maroka i Tunezji – po odzyskaniu przez nie niepodległości w latach 1956-1962. Jej efektem było wprowadzenie w życie pierwszych w Afryce Północnej nowoczesnych kodeksów prawa rodzinnego i osobowego (M. Stus, Uniwersytet Jagielloński).

Panele dyskusyjne podczas drugiego dnia Forum (7 września) odbyły się w aulach Uniwersytetu w Sewilli. Jego siedziba mieści się w centrum miasta w monumentalnym, XVIII-wiecznym gmachu dawnej fabryki cygar (Real Fábrica de Tabacos), znanej ze słynnej opery Bizeta „Carmen”. Jak w poprzednim dniu referaty prezentowano w dwóch panelach. Na początku jednego z nich organizatorzy wygospodarowali również czas dla osób, które nie miały osobnego wystąpienia, a chciały podzielić się z publicznością informacjami o realizowanych przez siebie projektach badawczych. Prezentacje odbyły się w formie 45-minutowej sesji posterowej. Wśród bogatej problematyki kilkunastu wystąpień, które miały miejsce tego dnia, na uwagę zasługuje zwłaszcza poranny panel poświęcony przenikaniu się kultur prawnych Wschodu i Zachodu. Pierwszy referat dotyczył przeobrażeń w prawie stosowanym przez Tatarów Litewskich w XVI-XVIII w. (A. Moniuszko, Uniwersytet Warszawski). Należeli oni bez wątpienia do najbardziej egzotycznej mniejszości etniczno-religijnej na ziemiach dawnej Rzeczypospolitej, a ich kultura stanowi znakomity przykład możliwej koegzystencji różnych zwyczajów i tradycji. Kolejne wystąpienie przybliżyło uczestnikom Forum słabo znaną w Europie historię budowy wzajemnych relacji między muzułmanami i hindusami w XVII-wiecznych Indiach i Azji Południowej (M. Khalafoui, Wolny Uniwersytet Berlina). Ostatni w tej grupie referat podejmował problem zróżnicowanego statusu prawnego Żydów, muzułmanów i chrześcijan w średniowiecznych państwach krzyżowców (C. Fally, Uniwersytet Wiedeński). W drugim dniu Forum można było usłyszeć m.in. kilka wystąpień na temat roli nurtów sekularyzacyjnych w nowożytnej Europie, związków między moralnością i prawem w gospodarce tej epoki czy ewolucji ustawodawstwa kolonialnego w Chile (A.M. Fuentes, Uniwersytet Arcis Patagonia w Castro). Późnym popołudniem uczestnicy konferencji wspólnie zwiedzali zespół pałacowy Real Alcázar w Sewilli, a następnie uczestniczyli w wydanej w jego ogrodach uroczystej kolacji.

Ostatni dzień konferencji (8 września) poświęcony był prezentacji kolejnych referatów – tym razem kontynuujących obecną już pierwszego dnia problematykę przeobrażeń konstytucjonalizmu i prawa publicznego w XIX i XX w. oraz poświęconych zagadnieniom ochrony dorobku kultury m. in. w okresie Rewolucji Francuskiej (P. Avilés Flores, Meksyk). Po uroczystym zamknięciu obrad ukonstytuowało się Stowarzyszenie Młodych Historyków Prawa (zob. pkt 5). Pięknym podsumowaniem Forum w hiszpańskiej Andaluzji była natomiast popołudniowa wycieczka do Kordoby, w której można było zobaczyć pozostałości dawnej stolicy kalifatu kordobańskiego.

4. Gospodarzem tegorocznego, 14. już Forum był Wydział Prawa Uniwersytetu w Pecz. Mimo że spotkanie młodych historyków prawa zgromadziło tym razem nieco mniej uczestników niż zwykle, jego program był równie bogaty, jak w poprzednich latach. Podczas trzech dni roboczych Forum można było wysłuchać aż 39 referatów, wygłoszonych przez badaczy pochodzących z kilkunastu ośrodków naukowych z Europy, Turcji, Izraela i Meksyku. W konferencji łącznie wzięło udział około 60 osób, w tym 4 uczestników z Polski, reprezentujących Uniwersytet Jagielloński oraz Uniwersytet Warszawski. Tradycyjnie dominującym językiem obrad był angielski; część wystąpień i towarzyszących im dyskusji odbywała się również w językach niemieckim i francuskim.

Przewodnim tematem Forum była historia prawa widziana przez pryzmat jej punktów zwrotnych oraz linii podziału w różnych epokach („Turnings Points and Breaklines”). Prawo zawsze bowiem funkcjonowało w konkretnej rzeczywistości socjohistorycznej, której ramy współtworzyły również określone tradycje, system religijny czy dziedzictwo kulturowe. Stałe przenikanie się tych elementów wpływało na powstanie nowych idei i instytucji prawnych, a z kolei ewolucja systemów prawnych nie pozostawała bez znaczenia dla rozwoju społeczeństw. W kontekście węgierskiej historii prawa, na te zależności wskazał Profesor István Kajtár w wykładzie inauguracyjnym pt. „Tradition und/oder Umwälzung in der neuen Rechtsgeschichte”, wygłoszonym podczas uroczystego otwarcia Forum w dniu 7 maja. Przypomnił też, że dla Węgrów jedną z ważnych postaci-symboli modernizacji jest XIX-wieczny polityk i mąż stanu Ferenc Deák (1803-1876), autor koncepcji „legalnej rewolucji”, odnoszącej się do powstania w 1848 r. oraz inicjator reform w dziedzinie prawa sądowego.

Zasadnicze obrady Forum rozpoczęły się 8 maja w budynku Wydziału Prawa Uniwersytetu w Pecz – uczelni, co warto odnotować, zaledwie o 3 lata młodszej od naszej Akademii Krakowskiej. Poszczególne referaty były prezentowane w dwóch równoległych panelach. W pierwszym dniu Forum przeważała problematyka wzajemnych relacji między tradycją i modernizacją w historii prawa, a także ich znaczenia dla współczesnego rozumienia kultury prawnej. W tym kontekście szczególnie interesujące i zarazem aktualne było poruszane w sesji porannej zagadnienie kształtowania się relacji Europy z Turcją. Na płaszczyźnie historycznej dyskutowano m.in. o XIX-wiecznych próbach stworzenia systemu ochrony obywateli krajów europejskich przebywających na terytorium Imperium Osmańskiego (E. Augusti, Uniwersytet Fryderyka II w Neapolu). Nie pominięto również roli kultury i prawa w budowaniu naszych wzajemnych kontaktów we współczesnej Europie, począwszy od powstania nowoczesnego państwa Kemala Atatürka, aż po toczącą się aktualnie debatę o poszerzeniu Unii Europejskiej o Turcję (F. İlçin Gönenc, Uniwersytet Marmara w Istambule). Popołudniu referaty koncentrowały się wokół doświadczeń ideologicznych XX w. oraz ich wpływu na przyjmowane w tym okresie nowe ustawodawstwo. Nie zabrakło tutaj wątku polskiego, dotyczącego aspektów prawnych porozumień sierpniowych z 1980 r. i ich znaczenia dla rozpoczęcia procesu upadku komunizmu w krajach Bloku Wschodniego (J. Kuisz, Uniwersytet Warszawski). Z innych zagadnień poruszono m.in. kwestię nowej teologii prawa w powojennych Niemczech (L. Foljanty, Uniwersytet w Greifswald) oraz rozwoju ustawodawstwa socjalnego w Czechosłowacji (T. Gabris, Uniwersytet Comenius w Bratysławie).

Poranną sesję drugiego dnia obrad (9 maja) zdominowali romaniści. Ich referaty dotyczyły zarówno zagadnień dogmatycznych – prawa zobowiązań (B. Abatino, Uniwersytet w Amsterdamie) oraz ewolucji pozycji prawnej kobiety rzymskiej (S. Ceylan, Uniwersytet Ghazi w Ankarze) – jak i przeobrażeń jurejurisprudencji (A. Plisecka, Uniwersytet w Amsterdamie). Podjęto również problematykę znaczenia dziedzictwa prawa rzymskiego we współczesnym dyskursie nad procesami kodyfikacji i dekodyfikacji (P. Święcicka, Uniwersytet Jagielloński). Z kolei równoległy panel dotyczył przełomowych idei w filozofii i teorii prawa, takich jak reprezentowany w Belgii przez Edmonda Picarda nurt socjalizacyjny, który wywarł istotny wpływ nie tylko na poszerzenie praw politycznych obywateli czy rozwój nowoczesnego ustawodawstwa z zakresu prawa pracy

i ubezpieczeń społecznych, ale w wielu krajach leżał także u podstaw głębokich przeobrażeń prawa rodzinnego na przełomie XIX i XX w. (B. Coppein, Katolicki Uniwersytet w Leuven). Referaty wygłoszone w panelach popołudniowych dotyczyły natomiast tendencji rozwojowych w prawie karnym i prywatnym. Pośród wielu poruszanych zagadnień, nie zabrakło tematyki prawa węgierskiego – ewolucji systemu dziedziczenia (A. Mázi, Protestantki Uniwersytet Károli Gáspara) oraz metodologii badania wzajemnych wpływów doktryny austriackiej i węgierskiej na prawo karne w XVII i XIX w. (B. Szilvia, Uniwersytet w Szeged).

Ostatniego dnia (10 maja) odbyły się jeszcze dwie równoległe sesje poranne, podczas których dyskutowano o relacjach między prawem, a religią i moralnością oraz o tematach zakwalifikowanych przez organizatorów jako *varia*. Na zakończenie Forum odbyło się drugie plenarne posiedzenie powołane do życia w Sewilli Stowarzyszenia Młodych Historyków Prawa.

Poza bogatym programem naukowym, uczestnicy konferencji mogli tradycyjnie wziąć udział w przygotowanych przez gospodarzy wycieczkach krajoznawczych. Poza zwiedzaniem samego Pecz, nasi węgierscy Koledzy zaproponowali wizytę w typowej dla regionu Baranya, rodzinnej winiarni w Villány oraz wyprawę nad Balaton, połączoną z oglądaniem starego opactwa w Tihany.

II. Jak już wspomnieliśmy, 8 września 2007 r., podczas sesji zamykającej 13. Forum w Sewilli, zostało powołane do życia Vereinigung Junge Rechtsgeschichte/ Association of Young Legal Historians (AYLH)¹⁵ – międzynarodowe stowarzyszenie skupiające młodych badaczy – historyków prawa. Zgodnie z przewodnią ideą ma być to permanentnie funkcjonująca platforma umożliwiająca i ułatwiająca komunikację między naukowcami. Faktem jest bowiem, że nie zawsze kontakt z tymi, którzy reprezentują ośrodki położone na peryferiach Europy, czy też poza naszym kontynentem są możliwe z takim natężeniem, jakby było to pożądane. Stąd też pomysł ten należy ocenić zdecydowanie pozytywnie.

Podczas sesji w Sewilli uchwalony został Statut Stowarzyszenia, który dostępny jest w języku angielskim i niemieckim na stronie <http://tresculturas.artempus.net/media/docs/SYLH-GJR%20Statutes%20Engl%20FINAL.pdf>.

Siedzibą Stowarzyszenia jest Zurych. Prawo szwajcarskie (ZGB, art. 60-79) reguluje także kwestie dotyczące organizacji i funkcjonowania Stowarzyszenia [Art. 1 St.].

Organami Stowarzyszenia są: Generalne Zgromadzenie Członków Stowarzyszenia, Organ Wykonawczy, złożony z członków komitetów organizacyjnych dwóch ostatnich konferencji oraz Komisja Rewizyjna. Zwyczajne sesje Generalnego Zgromadzenia mają miejsce na zakończenie każdego Forum [Art. 4-7 St.].

Wysokość rocznej składki członkowskiej wynosi 20 € [Art. 3 St.].

Stowarzyszenie jest otwarte dla każdego naukowca, prowadzącego badania z zakresu historii prawa rozumianej *sensu largo*, przygotowującego doktorat, a także i po jego obronie, jednak przed uzyskaniem profesury [Art. 3 St.].

Szczegółowe informacje dostępne są na stronie internetowej Stowarzyszenia, która stanowi także swoiste forum informacyjne i dyskusyjne.

III. Historia prawa powinna dbać o swoje dziedzictwo. Wielu, po takim stwierdzeniu, przywołuje rekonstrukcję rzeczywistości prawnej, którą postulowała i której dokonywała powstała w XIX w. Niemiecka Szkoła Historyczna. Założenie przewodnie tego nurtu w zakresie filozofii prawa (oczywiście, w uproszczeniu) brzmiało: teraźniejszość jest wytworem przeszłości, a co za tym idzie – prawo jest wytworem ducha, posiada własną historię, związaną z przeszłością

¹⁵ Zob. np. T.J. Röder, *Crossing Academic Cultures: Association of Young Legal Historians Founded in Seville*, H-Law of H-Net (Humanities and Social Sciences Online) (2007), dostępny pod adresem: INCLUDEPICTURE http://www.mpil.de/shared/img/icons_files/pdf_small.gif * MERGEFORMATINET aylh_report_to_h-law.pdf (48.1 KB) (dostęp 20 maja 2008).

narodu, w ramach którego się tworzyło i rozwijało. Więcej nawet – przeszłość jest nie tylko obecna w teraźniejszości, lecz również stanowi źródło wszelkich wartości, zadaniem prawniczym zaś jest uchwycenie takiego prawa, które objawiło się w rozwoju historycznym.

Oczywiście, obecnie, mając za sobą spór o sens i wartość prawnonauki, nie podchodzimy do problemu prawa historycznego i obowiązującego aż tak radykalnie. Kryształują się nowe orientacje i szkoły, jak neopozytywizm, nowe prawo natury czy wreszcie wszelkie argumentacje prawnicze. Jednak zupełne odrzucenie przeszłości, która w przeważającej mierze ukształtowała taki a nie inny obraz współczesnej rzeczywistości prawnej, nie wydaje się ani zasadne, ani – co istotne – możliwe¹⁶. Z drugiej strony duże znaczenie dla właściwego rozumienia zarówno przeszłości, jak i teraźniejszości mogą mieć także badania i metody szeroko rozumianej komparatystryki prawniczej. Stąd też właśnie tak ważny jest dialog pomiędzy historykami prawa, ale również i praktykami, wywodzącymi się z różnych kultur prawnych. I taki też był główny cel przełomowych spotkań w ramach idei Forum – w Halle, Grazu, Zurychu i Lucernie, a więc umożliwienie dyskusji i porozumienia wśród młodych prawników, zarówno tych wychowanych w kulturze *common law*, jak i prawa kontynentalnego, którzy kiedyś będą decydować o kształcie i przyszłych drogach ewolucji naszej wspólnej kultury prawnej.

Łaciński termin *forum* znaczy przy tym tyle, co „market, plac publiczny, wolna przestrzeń”¹⁷. Tak też powinno być rozumiane każde byłe czy też przyszłe spotkanie, a więc jako market – giełda dla pomysłów – *vivid market place*, dostępny dla wszystkich, którzy traktują swą misję historyka prawa poważnie. Idea to wzniosła, ale w przeciwieństwie do wielu innych wzniosłych idei, które pojawiły się w przeszłości – w pełni możliwa do realizacji, czego dowodem jest 14 dotychczasowych spotkań młodych historyków prawa.

MAREK STUS, PAULINA ŚWIĘCICKA (Kraków)

KOLOKWIUM HABILITACYJNE DRA JÓZEFA KOREDCZUKA

Dnia 14 kwietnia 2008 r. odbyło się posiedzenie Rady Wydziału Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego, poświęcone kolokwium habilitacyjnemu dr. Józefa Koredczuka, adiunkta w Zakładzie Powszechnej Historii Państwa i Prawa Instytutu Historii Państwa i Prawa.

Podstawą kolokwium była, opublikowana przez Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego w 2007 r., rozprawa pt. *Wpływ nurtu socjologicznego na kształt polskiego prawa karnego procesowego w okresie międzywojennym (Les classiques modernes)*. Recenzentami w przewodzie byli prof. dr hab. Stanisław Waltoś (UJ) i prof. dr hab. Marek Wąsowicz (UW), wyznaczeni przez Centralną Komisję ds. Stopni i Tytułów Naukowych, oraz prof. dr hab. Adam Lityński (UŚ) i prof. dr hab. Marian J. Ptak (UWr), powołani przez Radę Wydziału Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego. Rada przyjęła kolokwium, po czym habilitant wygłosił oceniony pozytywnie wykład pt. *Procesy o czary na Śląsku. Wybrane aspekty prawne*.

¹⁶ Na ten temat por. także W. Uruszczak, *Dziedzictwo prawne XX wieku oczami historyka prawa. Prawo obce, własne, prawe i haniebne*, [w:] *Dziedzictwo prawne XX wieku. Księga pamiątkowa z okazji 150-lecia Towarzystwa Biblioteki Słuchaczy Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego*, Zakamycze 2001, s. 85-106, *passim*.

¹⁷ Zob. np. J. Sondel, *Słownik łacińsko-polski dla prawników i historyków*¹, Kraków 1997, s.v. *forum*.

Rada Wydziału Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego podjęła uchwałę o nadaniu dr. Józefowi Koredczukowi stopnia naukowego doktora habilitowanego nauk prawnych w zakresie prawa, specjalność historia państwa i prawa.

JACEK PRZYGODZKI (Wrocław)

OBRONY PRAC DOKTORSKICH

Dnia 18 czerwca 2008 roku odbyła się przed Komisją w Sprawie Przyjęcia Publicznej Obrony Pracy Doktorskiej Uniwersytetu w Białymstoku publiczna obrona pracy doktorskiej mgr. Karola Kuźmicza. Podstawą obrony była rozprawa pt. *Immanuel Kant jako inspirator polskiej filozofii prawa w okresie 1918-1950*, przygotowana w Katedrze Nauk Historycznoprawnych Wydziału Prawa Uniwersytetu w Białymstoku. Promotorem w przewodzie była prof. zw. dr hab. Maria Szyszkowska, zaś recenzentami rozprawy prof. zw. dr hab. Michał Pietrzak i dr hab. Florian Lempa, prof. UwB. Komisja jednogłośnie uchwałą postanowiła wystąpić do Rady Wydziału Prawa Uniwersytetu w Białymstoku o nadanie doktorantowi stopnia doktora nauk prawnych.

Dnia 1 lipca 2008 roku Rada Wydziału Prawa Uniwersytetu w Białymstoku nadała mgr. Karolowi Kuźmiczowi stopień naukowy doktora nauk prawnych.

Dnia 24 listopada 2008 r. odbyła się na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie publiczna obrona pracy doktorskiej mgr. Aleksandra Cieślaka. Przedmiotem obrony była rozprawa pt. *Władze centralne państw Zakonu Kawalerów Maltańskich i Zakonu Krzyżackiego. (Analiza porównawcza)*. Promotorem w przewodzie był dr hab. prof. UMCS Marian Klementowski, recenzentami zaś prof. dr hab. Wacław Uruszczak (UJ) i dr hab. prof. KUL Jerzy Reder.

Dnia 10 grudnia 2008 r. Rada Wydziału Prawa i Administracji UMCS podjęła uchwałę o nadaniu mgr. Aleksandrowi Cieślakowi stopnia naukowego doktora nauk prawnych.

Dnia 18 listopada 2008 r. odbyła się przed Komisją Rady Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu publiczna obrona rozprawy doktorskiej mgr. Elżbiety Rojowskiej.

Przedmiotem obrony była rozprawa pt. *Ściganie i karanie nazistowskiej zbrodni ludobójstwa w prawie międzynarodowym oraz w wybranych krajowych porządkach prawnych, na przykładzie procesów sprawców zbrodni popełnionej w Ponarach koło Wilna*. Promotorem w przewodzie był dr hab. Zbigniew Naworski, prof. UMK, recenzentami zaś prof. dr hab. Stanisław Salmonowicz (UMK) i dr hab. Dariusz Szpoper, prof. UG.

Komisja jednomyślnie przyjęła publiczną obronę rozprawy doktorskiej i postanowiła wystąpić do Rady Wydziału o nadanie doktorantce stopnia doktora nauk prawnych. Dnia 18 listopada 2008 r. Rada Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Mikołaja Kopernika podjęła uchwałę o nadaniu mgr. Elżbiecie Rojowskiej stopnia naukowego doktora nauk prawnych.

Materiał zebrali:
DIANA MAKSIMIUK (Białystok)
ANDRZEJ WRZYSZCZ (Lublin)
ANNA MARIA FALKOWSKA (Toruń)